

Ткачук І.Г., Мельничук Ю.М. Господарський механізм мікрорівневого стратегічного розвитку незалежного регіону. *Актуальні проблеми розвитку регіону*. 2019. Вип. 15., Т. 2., с. 140-147.

УДК 332

Ткачук І.Г., Мельничук Ю.М.

ГОСПОДАРСЬКИЙ МЕХАНІЗМ МІКРОРІВНЕВОГО СТРАТЕГІЧНОГО РОЗВИТКУ НЕЗАЛЕЖНОГО РЕГІОНУ

Анотація. Стаття «Господарський механізм мікрорівневого стратегічного розвитку незалежного регіону» спрямована на дослідження територіальних громад як основоположника створення незалежного регіону в Україні. Метою статті є дослідити базові положення механізму самоврядування і самофінансування об'єднаних територіальних громад, як передумови створення незалежного регіону. У роботі застосовувалась сукупність методів дослідження, що становить методологію аналізу та організації основних публікацій, законодавчих актів та законів, а саме методи узагальнення, порівняння, хронологізації, аналізу та узагальнення. У статті розглядається поняття «територіальне утворення», що дозволяє повноцінно осягнути значення територіальних громад в формуванні автономного регіону, ототожнюється значення територіальної власності. Результатами дослідження стали висновки, зроблені на основі дослідження наукової та законодавчої бази досліджень з даної проблематики, а також формування основних ознак незалежного регіону, що і утворило наукову новизну в сфері економічних досліджень. Практичну значущість наукового дослідження та його результатів становить модель господарського механізму. Домінантою моделі має стати концепція економічної рівноправності всіх суб'єктів і сторін власності. Саме така система господарських відносин між центром і регіоном вирівнює вихідні умови, що достатньо стимулює обидва суб'єкти відносин власності.

Ключові слова: господарський механізм, територіальні громади, стратегічний розвиток, незалежний регіон.

Tkachuk I.H. , Melnychuk Yu.M.

THE ECONOMIC MECHANISM OF THE MICRO-LEVEL STRATEGIC DEVELOPMENT OF THE INDEPENDENT REGION

Abstract. The article "The Economic Mechanism of the Micro-level Strategic Development of the Independent Region" is aimed at exploring territorial communities as the founder of the creation of an independent region in Ukraine. The purpose of the article is to explore the basic provisions of the mechanism of self-government and self-financing of united territorial communities as prerequisites for the creation of an independent region. The work used a set of research methods, which is the methodology of analysis and organization of major publications, legislation and laws, namely methods of generalization, comparison, chronologization, analysis and generalization. The article deals with the concept of "territorial formation", which allows to fully grasp the value of territorial communities in the formation of an autonomous region, identifies the value of territorial ownership. The results of the study were conclusions made on the basis of research into the scientific and legislative base of research on this issue, as well as the formation of the main features of an independent region, which formed a scientific

Ткачук І.Г., Мельничук Ю.М. Господарський механізм мікрорівневого стратегічного розвитку незалежного регіону. *Актуальні проблеми розвитку регіону*. 2019. Вип. 15., Т. 2., с. 140-147.

novelty in the field of economic research. The practical importance of scientific research and its results is the model of economic mechanism. The model should be dominated by the concept of economic equality of all subjects and parties to ownership. It is this system of economic relations between the center and the region that aligns the initial conditions, which sufficiently stimulates both subjects of property relations.

Key words: economic mechanism, territorial communities, strategic development, independent region.

Вступ. Територіальні громади виступають базовою ланкою створення незалежних регіонів в Україні, де владні повноваження переорієнтовуються на територіальний рівень; послаблюється вплив центральних органів управління на формування стратегій розвитку територіального утворення, лімітно-розподільчі відносини не замінюються еквівалентами фінансово-економічними зв'язками та залежностями. Перебудова економічних відносин, вдосконалення фінансово-економічної спроможності самоврядування актуалізують питання прямої залежності економічних і фінансових можливостей від ефективного господарювання та раціонального використання наявних на території ресурсів. Саме в умовах самоврядування територіальні громади набувають можливостей самостійно, без погодження з відомчими органами управління впливати на формування стратегії розвитку виробництва території.

Постановка завдання. Науково-обґрунтована системи пріоритетів, фінансово-господарського механізму, протекціонізму, економічного стимулювання розташування виробництв сприятиме пропорціональному і ефективному функціонуванню регіональної системи. Тому, важливою умовою забезпечення самоорганізації територіального розвитку в Україні є створення власної економічної основи територіальних утворень обумовленої двома обставинами [1], що і постає за завдання серед науковців.

По-перше, наповнення прав і функцій органів місцевого самоврядування реальною господарською і політичною силою можливе лише при наявності власного місцевого господарства, якими вони володіють, користуються і розпоряджаються (природні, фінансові ресурси, людський капітал).

По-друге, продовження процесу усупільнення виробництва на територіальному рівні, організаційне упорядкування усього процесу на основі технологічної цілісності задля посилення економічних зв'язків між територіями.

З цих обставин формується мета дослідження: визначення базових положень механізму самоврядування і самофінансування об'єднаних територіальних громад, як передумова створення незалежного регіону. Предметом виступає процес формування господарського механізму управління територіальною громадою, як сукупності економічних, правових важелів і фінансових інструментів, відносин та інституцій, що забезпечують ефективне залучення всіх ресурсів (природних, людських, транспортної системи, соціальної структури та інших) в господарський обіг у системі єдиного господарського комплексу України.

Результати. Законом про власність закріплені організаційно-політичні умови ефективного функціонування територіальних утворень, де кожна із них є економічно цілком рівноправною. Втім, територіальне утворення – громада виступає цілісною системою єдиного господарського комплексу із взаємопов'язаними ознаками: характером виробничої спеціалізації, мірою комплексності його розвитку. Новоутворені об'єднані громади виступають суб'єктами територіальної власності і мають право на присвоєння результатів праці.

Територіальна власність поняття сумарне. Вона охоплює об'єкти загальнодержавної власності, приватної, комунальної та інших форм власності. При цьому власність, у своїй безпосередній формі надає право привласнювати результати праці і як функція

Ткачук І.Г., Мельничук Ю.М. Господарський механізм мікрорівневого стратегічного розвитку незалежного регіону. *Актуальні проблеми розвитку регіону*. 2019. Вип. 15., Т. 2., с. 140-147.

забезпечувати прибуток [2].

Власністю, як функцією, розпоряджаються органи самоврядування, а власність, як умовою привласнення – її первинні суб'єкти: держава, кооперативи, індивідуальні особи. У такому вигляді складно уявити територіальну власність, здійснювати просторове планування забезпечуючи розширене відтворення.

В цьому контексті доцільно встановити розміри місцевого майна, виходячи із досягнутого в регіоні рівня усупільнення і необхідної достатності у забезпеченні економічних умов самофінансування і самозабезпечення [1]. Головним критерієм повинен виступати рівень реального усупільнення засобів виробництва регіону, скоригований на потреби розумної достатності такого набору видів виробництв, які забезпечували б регіону можливість перейти на максимальне споживання продукції власного виробництва і право вступати у міжрегіональні зв'язки.

Відправною точкою у цьому процесі мала б стати орієнтація діяльності територіальної громади виходячи із технологічних, економічних, організаційних передумов [3]. Адже неефективність виникає там де втрачається технологічна цілісність, послаблюються економічні зв'язки між територіями, пріоритет у співробітництві віддається іноземним партнерам на шкоду розвитку зв'язків між регіонами. За таких умов можна говорити про рівні права регіонів на державну власність. Це важливий фактор встановлення тісних міжтериторіальних зв'язків, переливу капіталу, переміщення товарів, працюючих, тощо. Підприємства державної власності включаються у систему регіонального господарства через участь у вирішенні соціально-економічних завдань регіону, громади. Скажімо, соціальна інфраструктура, підприємства малого і середнього бізнесу, то вони повністю підпорядковуються місцевим органам самоврядування. Ці підприємства відчують найбільшу потребу у розвитку внутрірегіональних господарських зв'язках, розв'язання завдань регіонального рівня.

Це дозволяє нам окреслити територіальну власність, об'єктом якої є земля, природні ресурси, підприємство матеріального виробництва, організація роботи закладів соціальної і духовної сфери, що розташовані на відповідній території і закріплені Законом України про власність [4], створює матеріальні умови і підсилює владу органів самоврядування, їх спроможність ресурсним забезпеченням як господарів території і відповідальності за неї.

Якою буде економічна основа органів самоврядування, такою буде їх роль у виконанні своїх конституційних обов'язків.

Інший важливий зріз власності як матеріальної основи самоврядування. Вона виступає потужним джерелом для створення економічних стимулів і інтересів місцевих жителів. Скажімо територіальна громада має певну власність, реалізація якої безпосередньо впливає на життєвий рівень громадян тоді вони будуть зацікавлені у збереженні і примноженні цієї власності [5]. Це формуватиме регіональний економічний інтерес, як неодмінну умову розвитку території створює необхідні умови для самостійного розвитку території, управління господарством на основі програмного планування, інвестиційної політики, регіональної систем оподаткування, ціноутворення, оплати праці, постійних джерел формування фінансово-економічних, матеріально-технічних ресурсів, та власних валютних ресурсів, використання зовнішньо-економічного потенціалу задля створення і розвитку соціально-економічного середовища.

Питання економічного розвитку і функціонування соціально-економічного середовища територіальних утворень, усунення суперечностей між суб'єктами відтворювального процесу присвячено монографію І. Г. Ткачук [1]. Проте, досі не знайшло свого висвітлення в публікації цілісне бачення самостійного розвитку територіальних громад, господарського механізму самоврядування та форм самофінансування.

Питанням територіальних громад приділяється багато уваги у сфері економічної

Ткачук І.Г., Мельничук Ю.М. Господарський механізм мікрорівневого стратегічного розвитку незалежного регіону. *Актуальні проблеми розвитку регіону*. 2019. Вип. 15., Т. 2., с. 140-147.

науки, проте питанням стратегічного розвитку, а особливо управлінню стратегічним розвитком територіальних громад належить мало уваги зі сторони науковців.

Неодмінною умовою розвитку територій є стан регіональної системи при якій органи самоврядування розробляють та здійснюють стратегію і тактику вирішення сукупності проблемних завдань у сфері інвестування, програмного управління та фінансування, організацій виробництва, наявності постійних джерел формування фінансових, матеріально-технічних ресурсів, правил функціонування регіональної фінансово-кредитної системи, системи оподаткування, ціноутворення і таке інше. Здійснювати самофінансування простого і розширеного відтворення за рахунок зароблених коштів територіальній громаді необхідно мати достатньо прав і ресурсів. До цього зводиться об'єктивний критерій розмежування правомірності у привласненні коштів та результатів виробництва між підприємством власного господарства та державою. Для чіткого окреслення меж економічної самостійності об'єднаних територіальних громад, їх господарської автономії важливо визначити принципи які б встановлювали розумну межу у використанні економічних можливостей спрямованих на соціально-економічний розвиток на усунення суперечностей між територіальними суб'єктами відтворювального процесу. В міру узагальнення відносин між суб'єктами, що функціонують на території місцевого самоврядування, зовнішніх зв'язків, оцінка рівня самофінансування формується економічна модель територіальної громади. Ця модель має вибудовуватися на законодавчій основі за єдиною методологією, випрацьованими принципами економічних відносин між територіальними громадами і державними органами, іншими громадами, вибором форми самофінансування і моделі господарського управління.

Однак, економічна модель території самоврядування не буде завершеною без визначення джерел фінансування соціально-культурних заходів, адміністративно-правового обслуговування мешканців, утримання місцевих органів і видів діяльності, що фінансуються із місцевих бюджетів з відрахуванням в інвестування інноваційного розвитку [6].

Квінтесенцією самоврядування і самофінансування є визначення системних ознак економічної самостійності та побудови фінансово-господарського механізму управління територіальними процесами.

Основні положення економічної самостійності адміністративно-територіального утворення викладено нижче.

Цільова орієнтація економічної самостійності – це передусім розумна межа у використанні економічних можливостей регіону спрямованих на розвиток і функціонування соціально-економічного середовища.

Важливі ознаки економічної самостійності регіону:

1. Встановлення взаємовідносин між об'єднаною територіальною громадою і державою на основі визнання самостійності економічних інтересів; незалежність прийняття рішень у раціональному природокористуванні, розвитку виробничої, соціальної інфраструктури і встановлення залежності економічних можливостей місцевих органів управління від ефективності функціонування економічних суб'єктів, розташованих на території громади;

2. Чітке розмежування організаційних, соціальних, економічних та правових відносин між співпідпорядкованими громадами і вирішення питань про те хто з них і для яких конкретно економічних суб'єктів спільної території спроможні забезпечити кращі соціально-економічні, організаційно-господарські умови для ефективної роботи, а їх дії відповідали б територіальним інтересам та були взаємовигідними;

3. Формування інвестиційної та виробничої політики на основі інноваційно-орієнтованого економічного розвитку територій, чіткого визначення пріоритетів соціально-економічного розвитку і розмежування потреб в часі і просторі. Організація і

Ткачук І.Г., Мельничук Ю.М. Господарський механізм мікрорівневого стратегічного розвитку незалежного регіону. *Актуальні проблеми розвитку регіону*. 2019. Вип. 15., Т. 2., с. 140-147.

управління процесом інвестування у розвиток об'єктів місцевої інфраструктури здійснюється системним підходом до інвестиційних проектів. Економічні результати функціонування господарства регіону гарантується виконанням програми економічного і соціального розвитку;

4. Системність усіх елементів і структурних рівнів економічного врядування та господарювання регіону забезпечується розробкою і реалізацією регіональних комплексних програм, які зв'язуватимуть у замкнуту систему споживання і виробництво надавши цим відносинам видимий економічний зв'язок. Правове обґрунтування цих відносин забезпечить оптимальність структурних елементів всередині територіальної громади, котрі формують цілісний господарський комплекс із включенням механізму фінансової державної підтримки територіальних громад на стадії реалізації комплексної програми;

5. Формування внутрішнього ринку товарів з введенням системи комерційних договорів між підприємствами та органами самоврядування виходячи із завдань довгострокової регіональної політики. Кожна адміністративно-територіальна одиниця виробляє і реалізовує довгострокову стратегію структурних змін в економіці на засадах взаємної заінтересованості усіх суб'єктів розташованих на території громади у результатах діяльності;

6. Обґрунтування переліку форм ефективного використання грошових заощаджень мешканців територіальних громад котрі можуть бути спрямовані як інвестиції у розвиток економік регіону, а громада перетворюється у суб'єкт госпрозрахункових відносин;

7. Розширення набору фінансових інструментів ефективного використання регіональних ресурсів, їх безперервне відтворення відповідно до потреб підприємств, організацій в поточному і перспективному періодах. Такий підхід змінить характер взаємовідносин між органами самоврядування та господарськими суб'єктами: зростуть вимоги до впровадження новітніх технологій, раціонального використання водних, лісових, земельних ресурсів, збалансованості до потреб підприємств у підготовці людських ресурсів;

8. Узгодженість поточних і перспективних проблем розвитку територій громади з господарськими суб'єктами шляхом випрацювання спільних з органами самоврядування заходів, які уможливають спрямовувати місцеві ресурси на створення необхідних ресурсних і інфраструктурних заділів для майбутнього;

9. Формування стратегії експорту регіону у сфері виробництва продукції з місцевих ресурсів. Програма розвитку експорту має орієнтуватися на підтримку продуцентів товарів і послуг, які займаються зовнішньоекономічною діяльністю, просуванням товарів і послуг, що виробляються і поставляються регіоном на світовий ринок у тісному взаємозв'язку місцевого управління з відповідними державними структурами.

Викладені основні положення моделі економічної самостійності регіону передбачають ефективне застосування механізму децентралізованого управління процесом регіонального розвитку, поєднання з інтеграційними процесами в економіці України, що істотно підвищить самодостатність управлінської ланки.

Конструктивний підхід, на нашу думку, у створенні господарством територіальної громади головними факторами виступають економічні відносини та механізм їх реалізації. Така економічна модель базується на концепції економічної рівноправності всіх суб'єктів і сторін власності де регіон і центр функціонування абсолютно в рівних умовах.

У практиці, територіальні громади не наділені правом впливу на економічні важелі, оскільки це відноситься до компетенції держави [7]. Саме тому в побудові моделі господарського механізму територіальної громади основним завданням є оптимізація пропорцій між власними і делегованими повноваженнями, власними і асигнованими надходженнями, а економічні важелі самоуправління господарськими суб'єктами

Ткачук І.Г., Мельничук Ю.М. Господарський механізм мікрорівневого стратегічного розвитку незалежного регіону. *Актуальні проблеми розвитку регіону*. 2019. Вип. 15., Т. 2., с. 140-147.

перетворюються на діючу систему економічних регуляторів територіальних процесів. Фінансово-економічні регулятори конкретизуються стосовно умов господарювання певної територіальної громади і виконують функції економічного примусу, впливу і стимулювання з дотриманням правил економічних відносин.

Економічною функцією механізму комплексного розвитку регіональної системи є фінансові відносини, які обумовлюють формування еквівалентних відносин між асоційованими на території підприємствами і організаціями з одного боку і управлінськими центрами з іншого. При такій системі господарських відносин регіон і центр потрапляють в абсолютно рівні вихідні умови, що стимулює обидва суб'єкти відносин власності. Завдяки чималим орієнтовано-економічним можливостям центр зосереджує кошти на стратегічно важливих загальнодержавних напрямках соціальної, структурної інноваційної політики. У регіонів залишається достатньо ресурсів для оперативного вирішення поточних проблем, пов'язаних з підвищенням життєвого рівня жителів регіону.

В цьому контексті для оцінки результативності функціонування економічної системи регіону, територіальної громади важливо створити єдину методику розрахунку сукупного чистиного продукту для всіх регіонів, провести експеримент в цілому ряді регіонів з різним економічним розвитком законодавчо урегулювати відносини власності територіальних громад, збалансувати їх права та обов'язки у сфері економіки та соціального захисту населення раціонального природокористування [8].

Висновки. Послідовне випровадження господарського механізму відкриває можливість для переходу на економічні методи управління як необхідного атрибуту економічної свободи. Це сприятиме оптимальному синтезуванню централізованого управління з господарською самостійністю, встановленню еквівалентного обміну між підприємством та регіоном.

Основою господарських взаємовідносин між регіоном і державними органами, з іншими регіонами має стати самоокупність - перевищення надходжень регіону над видатками. Це створює умови для конструювання оптимальних розподільчих відносин, що вкрай необхідні в умовах господарської самостійності, як підприємствам так і територіальній громаді і регіону в цілому.

Домінантою моделі господарського механізму має стати концепція економічної рівноправності всіх суб'єктів і сторін власності. Саме така система господарських відносин між центром і регіоном вирівнює вихідні умови, що достатньо стимулює обидва суб'єкти відносин власності.

Бібліографічний список

1. Ткачук І. Г. Економічна самостійність регіону: монографія. Київ, Наукова думка, 1994. 184 с.
2. Melnychuk Yu., Chyrva O.H., Chvertko L. A., Chyrva H.M., Verbets V.V. The Role of Management in the Financial Independence of the Region. *Tem Journal*. 2019. Vol. 8. (2). pp. 584-590.
3. Микитенко В.В., Демянюк О.О. Технології управління забезпечення економічної безпеки виробничо-економічних систем. *Стратегія розвитку України: економіка, соціологія, право: науковий журнал*. К.: НАУ, 2009. Вип. 3-4. С. 101.
4. Melnychuk Yu. M. Application of systematic approaches to assessing the effectiveness of the bank in conditions of financial independence of the region. *Economies' Horizons*. 2019. № 1(8). p. 36-43.
5. Хвесик М. А., Бистряков І. К., Клиновий Д. В. Фінансово-економічний механізм капіталізації природних ресурсів об'єднаної територіальної громади. *Фінанси України*. 2018. №4. с. 19-40.
6. Ткачук І. Г., Кропельницька С. О., Петруняк А. Д. Кластер народних художніх промислів "Сузір'я": методика, коментар, поради. Івано-Франківськ. В. Тіповіт. 2009. с. 270.
7. Melnychuk Yu. M., Vinnytska O. A., Chvertko L. A. Management of financial results of insurance companies as an activator of the innovation-investment process. *Економічні горизонти*. 2019. № 3(10). С. 4-10.
8. Ткачук І. Г., Кропельницька С.О. Управління фінансами нових виробничих систем: теорія,

Ткачук І.Г., Мельничук Ю.М. Господарський механізм мікрорівневого стратегічного розвитку незалежного регіону. *Актуальні проблеми розвитку регіону*. 2019. Вип. 15., Т. 2., с. 140-147.
методологія, практика. Івано-Франківськ. В. Тіповіт. 2009. с. 262.

References

1. Tkachuk, I.H. *Economic independence of the region: monograph*. Kiev, Scientific Opinion, 1994, 184 p.
2. Melnychuk, Yu., Chyrva, O.H., Chvertko, L. A., Chyrva, H.M. and Berbets, V.V. "The Role of Management in the Financial Independence of the Region". *Tem Journal*. 2019. Vol. 8. (2). pp. 584-590.
3. Mykytenko, V.V. and Demianiuk, O.O. (2009). Technologies for managing the economic security of production and economic systems. *Ukraine's Development Strategy: Economics, Sociology, Law*. No. 3-4, pp. 101.
4. Melnychuk, Yu. M. "Application of systematic approaches to assessing the effectiveness of the bank in conditions of financial independence of the region". *Economies' Horizons*. 2019. No. 1(8). pp. 36-43.
5. Khvesyk, M. A., Bystriakov, I. K. and Klynovyi, D. V. "Financial and economic mechanism for capitalization of natural resources of the united territorial community". *Finance of Ukraine*, no.4, pp. 19-40.
6. Tkachuk, I. H., Kropelnytska, S. O. and Petruniak, A. D. (2009). "The Constellation Folk Arts Cluster: Mathematics, Commentary, Tips". *Ivano-Frankivsk*, 2009. 270 p.
7. Melnychuk, Yu. M., Vinnytska, O. A. and Chvertko, L. A. "Management of financial results of insurance companies as an activator of the innovation-investment process". *Economies' Horizons*. 2019. No. 3(10). pp. 4-10.
8. Tkachuk, I.H. and Kropelnytska, S.O. "Finance management of new production systems: theory, methodology, practice". *Ivano-Frankivsk, V. Tipovit*. 2009. 262 p.